

1. Aba, Bacsó-tanya

(Fejér megye) Á

Szabó Máté, a Pécsi Légitérészeti Téma kezelője hívta fel a figyelmemet egy 1996-ban készült légi felvételre, amelyen félkörös záródású, körítőfallal övezett Árpád-kori templom alaprajza látszik Abától ÉK-re. A kajtori tsz épületeitől (a volt Bacsó-tanyától) K-re, a Dinnyés-Kajtori-csatorna K-i felén húzódó, ÉNy-DK irányú dombvonulaton ma barackos fekszik. 2008. januári terepszemlém szerint a templom kizárólag kövekből álló törmeléke kb. 30×20 m-es területen jelentkezett, embercsontot nem találtam és középkori kerámiából is mindössze egyet sikerült gyűjteni. Valószínű, hogy olyan Árpád-kori faluról van szó, amely forrásokban nem szerepel, ezért névtelenül enyészett el.

K. NÉMETH ANDRÁS

2. Abaújvár, református templom

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á

2008. október 17. és november 18. között ásatást végeztünk a templom hajójában. Négy kutatóárkot nyitottunk. Elsőként a diadalívvel párhuzamosan É-D irányú árokban ismét feltártuk az 1998-ban már megtalált, egybefüggően megmaradt téglapadló részletet. A templomhajó tengelyében, a meglevő kőlapburkolat mellett, K-Ny-i irányú kutatóárkot nyitottunk. Ennek eredményei alapján folytattuk a kutatást a hajó DNy-i és ÉK-i sarkában. A feltárások során, mind a hajó Ny-i fala mellett, mind a hajó DNy-i és ÉK-i sarkában megtaláltuk a korábbi, négyzetes szentélyű templom visszabontott alapfalait. A ma álló falak vonala követi a korábbiakét, részben ráépültek azokra. Az új templom építésekor a diadalív helyét adottnak vették, és ahhoz képest bővítették a templom hajóját és szentélyét is minden irányban megközelítőleg 1-1 m-rel. A hajóban három helyen sikerült a szentély területén már megismert, a ma álló templomhoz tartozó, 15. századi téglapadló részleteit feltárni. Ez a padló, bár töredezett állapotban és változó habarcsminőséggel, az összes kutatóárkokban, az elbontott falak fölött is megfigyelhető. A korábbi templom padlószintje még nem ismert, a töredékesen előkerülő, metszett oldalú padlóteglák tartozhattak hozzá. A templom területén csak a korábbi falak fölött találtunk érintetlen rétegsorokat, a falak vonalán belüli terület, a téglapadló szintje alatt, temetkezésekkel teljesen átforgatott. A hajó középső részén már a felszín közelében sírfoltok rajzolódtak ki. Ezeket a temetkezéseket az idő rövidege miatt nem bontottuk ki. A hajó tengelyében nyitott kutatóárkok K-i szakaszán, a felszíntől számított 1,2 m mélységben egy bolygatott temetkezés feltárását, valamivel mélyebben pedig két, K-nek tájolt váz részletét tártuk fel. Az egyik váz mellett kis ezüst pántgyűrű darabjai kerültek elő. Figyelemre méltó a hajó ÉK-i sarkában előkerült, csekély D-i eltéréssel K-nek tájolt váz részlete, melynek lábfejét a korábbi templom diadalívfalának építésével elpusztították. A váz és a fal

viszonya alapján feltételezhető, hogy a korábbi templom építése előtt már temető és templom működött ezen a területen. Az előkerült leletanyag főleg a 16-17. századra keltezhető mázas és festett kerámia, szögek, barna ablakszemtöredékek és egy darab, ablakszemek közé illeszkedő háromszögletű, zöld üveglapocska. A Ny-i hajófal közelében, kevert rétegből, Zsigmond király 1387 és 1427 között, nagy réztartalmú ezüstműből vert parvusa került elő (MÉ 451. = CNH II. - 125A = H - 580.).

A templomhajó közepén, a még fel nem szedett kőburkolat elemei között másodlagos helyzetben, két, faragott oldalával lefelé fordított kőlapot találtunk. Az első egy négyszög alaprajzú, két szomszédos oldalán a lap vastagságának kétharmadát kitevő negyedkör homorulattal faragott. A másik két darabra törött, de hiánytalan sírkő, szélén körbefutó gótikus majuszkula felirattal. Ennek a még nem teljesen feloldott felirata a következő: *hic est sepultus magnificus vir dominus petrus de prin.....ante festum visitat[i]o[n]is anno domi[ni] 14XXIIIo*. A kétosztatú mérművel díszített képmezőben Perényi-címer, felette csőrös sisak látható. A sírkő a templom építetőjének feltételezett Perényi Péter országbíró (1378-1423) sírját fedte, aki 1394-től volt birtokosa Abaújvárnak. A kő a templom 1806-1807. évi felújítása során kerülhetett a burkolat elemei közé.

Az ásatás eredményei alapján a templom építéstörténete a következő: A templomdombon, egyelőre nagyon óvatosan, de feltételezhető egy valószínűleg templom köré települt, Árpád-kori temető. A temetőre egyelőre csak egyetlen jel utal, a négyzetes szentélyzáródású templom diadalívfala által vágott csontváz; temploma pedig kizárólag feltételezés. A 13. sz. végén-14. sz. elején épülhetett a négyzetes szentélyzáródású templom. Nem sokkal azután, hogy Perényi Péter 1394-ben Zsigmond királytól adományba kapta Abaújvárt, lebontatta az akkor már elavult, esetleg rossz állapotban levő templomot, majd belső terét egységesen, körülbelül 1 m-rel megnagyobbítva új templomot építtetett. Ez a templom korszerű gótikus szentéllyel és ablakokkal épült, falait a szentélyben és a hajóban is díszesen kifestették.

MARKÓ ÁGNES SAROLTA – RÁCZ MIKLÓS

3. Abony, Turjányos-dűlő

(Pest megye) R

2008. május közepétől június végéig folytattuk az abonyi agyagbánya területén a nyersanyag-kitermelés által veszélyeztetett lelőhely megelőző régészeti feltárását. A területen már 2007-ben lehumuszoltuk és feltártuk az objektumok egy részét. Az idei évben a jelenlegi bányatelek ÉNy-i sarkánál azoknak az objektumoknak a feltárását fejeztük be, amelyekre a 2007. év őszén időhiány miatt nem került sor. A munkálatok lezárásával a jelenlegi bányatelek területén a megelőző régészeti feltárások befejeződtek.

Idén 14 régészeti objektumot tártunk fel. Az előző évek eredményei és a lehumuszolt területen a beásások

feltájainak elhelyezkedése egyértelműen bizonyította, hogy a jelenlegi bányatelek területén egykor létezett késő rézkor eleji településnek a szélét azonosíthattuk. Ezen a területen az objektumok túlnyomó többsége az átlagosan 2 m hosszú, 0,5 m széles, az alja felé szűkülő, egyes esetekben rendkívül mély beásások csoportjába tartozott. Az objektumok formája, településen belüli elhelyezkedésük, valamint az agyagos altalaj nedveségmegtartó képessége alapján úgy véljük, hogy ezek a beásások bőr- és textil-előállításához használt állati és növényi alapanyagok előkészítésére szolgáló áztatógödrök lehettek. A jól azonosítható sorokban elhelyezkedő beásások között két alaptípust tudunk megfigyelni. Az egyik típusba a hosszúkás, keskeny 1–1,5 m mélységű, aljuk felé szűkülő gödrök tartoztak, míg a másik típusba a szintén hosszúkás, aljuk felé szűkülő, azonban szélesebb és jóval mélyebb beásások sorolhatók. A második csoport gödreinek mélysége esetenként meghaladta a 2,5 m-t is. Mind a két típus betöltéséből szisztematikusan vettünk földmintát, remélhetőleg a minták kémiai és egyéb természettudományos vizsgálata rávilágít a két csoport objektumai között feltételezhető funkcionális különbözőségeire.

A 2008. évi felületen kibontottunk számos jól ismert, méhkas alakú tárolóvermet is. A beásásokból viszonylag kevés, azonban a késő rézkor kezdetére, a protobolerázi időszakra jellemző leletanyag került elő. Az előző évek feltárási eredményeiből markánsan kirajzolódott, hogy a jellegzetes, nagy mennyiségű települési hulladékot tartalmazó beásások a lelőhely D-i oldalán, illetve középvonalában helyezkednek el. Az ettől É-ra húzódó területen az objektumok túlnyomó többsége az említett áztatógödrök típusába tartozott. Ez alapján feltételezhető volt, hogy ez a terület rész a településen belül, a lakótértől elkülönülő, főleg a nyersanyagok előkészítésének színtere lehetett. A speciális gödrök között megfigyelt tárolóvermek alapján feltételezhető, hogy egyes időszakokban ez a terület is a lakókörzet része volt.

A leletanyag feldolgozás után a ceglédi Kossuth Múzeumba kerül.

Munkatársak: Kovács Ferenc és Szécsényi Zoltán.

FÁBIÁN SZILVIA – SERLEGI GÁBOR

4. Alsópáhok, Paptag

(MRT 1. k. 1/4 lh.)

(Zala megye) R, B, LT, Ró, A, Á

Az Alsópáhok 462/1-3 hrsz. ingatlanokon tervezett termálhotel és gyógyfürdő építését megelőzően 2008. március 25. és április 19. között régészeti szakfelügyeletet, majd 2008. április 7–23. és május 13.–július 8. között megelőző régészeti feltárást végeztünk. Ennek során összesen 248 objektum feltárást rögzítettük, ebből 228 bizonyult régészeti jelenségnek.

A lelőhely az É–D-i irányú Hévízdomb Ny-i lejtőjén, a Páhoki pataktól K-re eső részen 112 és 121 m közötti Balti szint feletti magasságon helyezkedik el, Alsópáhok és Hévíz települések határán.

A 2007–2008-ban folytatott feltárások során sikerült beazonosítani az MRT 1. k. 1/4 sz. római telep és temető, MRT 1/5 sz. késő népvándorlás kori telep, valamint MRT 1/6 sz. késő rézkori telep egyes részeit. A feltárást további fontos eredménye, hogy az MRT 1. k. 17/2 számon tartott késő népvándorlás kori temető nyomát nem sikerült megtalálni, ami arra utal, hogy a temető D-i határa mindenképpen a feltárástól É-ra, a Hévíz–Alsópáhok közötti műút alatt vagy ettől É-ra húzódik.

A most feltárt objektumok a mai járószinttől számított 50–70 cm mélységben löszös altalajban, a szántással zavart szubhumusz réteg alatt kerültek elő.

A rézkorból (Balaton-Lasinja II-III kultúra, badeni kultúra) hulladékgödrök és egy temetkezés; a bronzkorból (halomsíros kultúra) hulladékgödrök; a vaskorból (La Tène kultúra, LT C2/D1) hulladékgödrök és 2 kút; a római korból (Kr. u. 2–3. sz.) egy temetkezés; az avar korból (7–8. sz.) hulladékgödrök, egy félig földbe mélyített ház és 4 kemence; az Árpád-korból csak hulladékgödrök.

A hulladékgödrökből származó leletanyag legnagyobb része a késő bronzkor idejére, a halomsíros kultúra időszakára keltezhető (BD/HA). A lelőhelyen előkerült 2 kerek, több mint 4 m mély, a késő vaskor időszakára keltezhető (LTC2/D1) kút is. A kutakat a földbe ásták bele, fa- vagy gerendakonstrukciónak nem sikerült nyomát megfigyelni. A kutak betöltéséből nagyon kevés kerámiaanyag került napvilágra. Említésre méltó, hogy az egyik kút alján egy gímszarvas mandibulájának töredékét és szarvának darabját is megtaláltuk. A lelőhelyen csak 1 félig földbe ásott, lekerekített téglalap alakú, a ház hossz tengelyében 1-1 cölöplyukkal ellátott ágasfás-szelemenés tetőszerkezetű ház került elő, amely a ház betöltéséből előkerült leletanyag alapján az avar periódusra keltezhető. A feltárt nagyon rossz állapotban fennmaradt sütőkemencék szintén az avar időszakra keltezhetőek. Az MRT 1. k. 1/4 számon a területen említett, terepbejárás során észlelt „római telep falainak kő- és téglanyagát” nem sikerült megtalálni.

Temetkezésre utaló 1-1 objektumot a késő rézkor időszakából és a római korból sikerült megfigyelni.

A késő rézkor időszakára keltezhető badeni kultúrához tartozó hulladékgödör alján (110 cm mélyen) került elő a bal oldalára fektetett, megközelítőleg É–D tájolású, zsugorított, melléklet nélküli női csontváz. A hulladékgödör aljára „dobott” test nagy valószínűséggel a halotti áldozati kultusz egyik eleme.

A római téglasírból kis számban állat- és embercsonatok valamint 2 kevésbé jellegzetes fazék szürke oldaltöredéke került elő. A sír struktúráját, a fedés technikáját a rombolás miatt nem lehetett pontosan megállapítani. A téglasír oldalát a területre jellemző „lapos kővel” valamint homokkővel, rakták ki és tegulával fedték. A római téglasír előkerülése nem meglepő, hiszen a 19. sz. második felében ezen a területen már találtak egyet, melyet az akkor előkerült mázas korsó, karperec valamint Nagy Konstantin érmek a Kr. u. 4. századra kelteznek.

HAVASI BÁLINT